

Tematické okruhy ke státní závěrečné zkoušce programu FF B-CJ Český jazyk a literatura pro studenty imatrikulované od podzimu 2019 včetně, specializační plán čeština pro cizince

Ústní zkouška se skládá 1. z praktické analýzy konkrétního textu (fonetika; porozumění, abstrahování hlavních myšlenek; gramatická, slovtvorná a lexikální reflexe textu v komparativní, typologické a translatické perspektivě) a 2. z teoretické části (jedna jazyková a jedna literární otázka na základě tematických okruhů ke státní závěrečné zkoušce).

Vylosovaná literární otázka bude modifikována podle seznamu četby, který student s sebou přinese ke státní závěrečné zkoušce.

I. JAZYKOVÁ ČÁST

i. Fonetika a fonologie

1. Fonetika – vztah mezi grafickou a zvukovou stránkou (grafém – hláska), fonetický přepis (IPA, česká varianta)
2. Základní nástroje fonologického popisu – foném: identifikace fonémů (volná vs. vázaná distribuce, kontrastivní funkce, minimální páry), vztah foném – alofon, alternace fonémů, neutralizace kontrastu mezi fonémy; rozdíl mezi hloubkovou a povrchovou strukturou, role lexikální reprezentace fonologické struktury, fonologické pravidlo (X → Y / Z)
3. Segmentální fonologie (se zaměřením na češtinu) – vokály a jejich fonologické rysy, reprezentace vokalické délky; konsonanty a jejich fonologické rysy, škála sonority
4. Fonologické procesy (se zaměřením na češtinu) – asimilační procesy: asimilace znělosti, asimilace nazál, degeminace; vliv morfolgie: ztráta znělosti, palatalizace, dloužení vokálů, epenteze vokálu e
5. Prozodická (suprasegmentální) fonologie – slabičná struktura: principy sylabifikace a sonorita, extraslabičné konsonanty, slabičné konsonanty; slabičná typologie: otevřené vs. zavřené slabiky, lehké vs. těžké slabiky; metrická stopa:

prominence, trochejská stopa vs. Jambická stopa; fonologické slovo (přízvukový takt): přízvuk, vztah k morfologickému slovu, proklitika, enklitika; fonologická fráze (promluvový úsek, kólon): polokadence, intonace, pauza

ii. Morfologie flektivní a derivační

1. Morfém – kořeny vs. afixy, typy afixů
2. Kombinatorika morfémů – kompozicionalita, produktivita, rozdíl mezi kořenem a kmenem, alomorfe (supletivní alomorfy a jejich distribuce, fonologicky podmíněné alomorfy, morfonologické alternace)
3. Slovní druhy – kritéria klasifikace (morfologická, syntaktická, sémantická); číslovky a participia z hlediska slovního druhu/slovnědruhového přesahu
4. Deklinační systém jmen – deklinační paradigmata/typy a rod, pádový synkretismus/pádová homonymie (uvnitř paradigmát a mezi nimi)
5. Diachronní vývoj deklinačního systému – kmenový vs. rodový princip, vliv slovotvorné utvářenosti substantiv na zachování deklinačních typů a podtypů
6. Adjektiva – typy deklinace (složená, jmenná, smíšená deklinace posesivních adjektiv), diachronní vývoj
7. Sémantické typy adjektiv a jejich vliv na a) stupňování, b) derivaci jmen a sloves
8. Slovesa – finitní a nefinitní tvary, syntetické a analytické formy
9. Konjugační systém – konjugační paradigmata/slovesné třídy, variantní/dubletní formy, diachronní vývoj slovesných tříd
10. Vztahy mezi slovesnými třídami a sémantickými typy sloves

iii. Syntax

1. Větné členy – podmět, předmět, příslovečné určení, přísudek, doplněk, atribut (jak je lze poznat a jaké mají vlastnosti)
2. Konstituentové testy, struktura vět s pomocnými slovesy
3. Hlava a její komplement – jak lze poznat hlavu: syntaktická, sémantická a distribuční kritéria, jak se hlava projevuje v různých typech frází: PP, VP, NP, AP, projevy funkčních hlav, zvláště T, C, Mod, Fáze, posun hlavy a hlava slova

4. Frázový posun – wh-posun: tvorba otázek doplňovacích, vztazných vět, posun subjektu, plovoucí kvantifikátory, raisingová slovesa, vznik diskontinuitních větných členů
5. Teorie vázání – princip A, B, C, ilustrace na příkladech

iv. Lexikologie

1. Lexikální onomaziologie – pojmenování versus usouvztažnění, pojmenovací proces; autosémantika a synsémantika; krajní případy onomaziologie: termíny, propria
2. Lexikální sémaziologie – lexikální význam a jeho popis, významová vágnost; základní významové vztahy strukturující lexikon: synonymie, opozitnost, hyperonymie – hyponymie, kohyponymie, holonymie – meronymie; lexikografická reflexe uvedených významových vztahů
3. Slovní zásoba – strukturace; historické proměny, současné vývojové tendence, neologismy
4. Lexikografie – předmět zájmu; stavba slovníku, prezentace makrostruktury a mikrostruktury na vybraném slovníkovém díle; typologie slovníků, zastoupení jednotlivých typů v české lexikografii od počátku 20. století
5. Výkladový slovník – charakteristika, základní výkladové slovníky češtiny: PSJČ, SSSJČ, SSČ; perspektivy české výkladové lexikografie

v. Stylistika

1. Styl a stylistika – pojmy styl, stylistika, stylizace, stylém, stylový příznak, stylová hodnota – stálá (adherentní a inherentní) a kontextová
2. Klasifikace stylů (různé způsoby a kritéria) – styly objektivní a subjektivní, horizontální členění stylů, vertikální členění stylů
3. Stylotvorné faktory / slohotvorní činitele – stylotvorný faktor obecně, objektivní stylotvorné faktory, subjektivní stylotvorné faktory
4. Kompozice textu z hlediska stylistiky – horizontální a vertikální členění textu, slohové postupy, koheze, koherence, transtextovost
5. Základní slohové postupy – informační, vyprávěcí, popisný, výkladový, úvahový – charakteristické rysy těchto slohových postupů, žánry, v nichž se uvedené slohové postupy uplatňují

vi. Historie jazyka od praslovanštiny

1. Klasifikace slovanských jazyků
2. Praslovanština – její místo mezi jazyky světa a její postavení vůči jazykům slovanským, její časové a teritoriální vymezení, jednotlivé etapy jejího vývoje; staroslověnština – historické souvislosti vzniku staroslověnštiny, teorie jejího původu, vývoj staroslověnštiny (od nejstarších fází až po její jednotlivé redakce)
3. Pozdně praslovanské změny – kontrakce, zánik a vokalizace jerů, denazalizace a důsledky těchto změn pro češtinu
4. Vývoj fonologického systému češtiny od roku 1000 do roku 1400 – staročeské přehlásky, vývoj r a l sonans, vývoj pobočných slabik, pračeské depalatalizace, změna dz' > z', změna g > γ > h, asibilace ve staré češtině, hlavní historická depalatalizace, výslovnost stč. v, hlásky v proudu řeči
5. Vývoj fonologického systému češtiny od roku 1400 do současnosti – rozvinutí jotace a labializace, diftongizace a monoftongizace, úženi é > í, změna aj > ej, změny šč > šť atd.

vii. Základy jazykovědy

1. Klasifikace jazyků – podle genetického a typologického hlediska, zařazení češtiny
2. Jazyk jako nástroj komunikace, jazykové funkce – komunikace lingvální a nelingvální, psaný a mluvený jazyk; komunikační model; základní jazykové funkce podle R. Jakobsona
3. Teritoriální a sociální stratifikace národního jazyka – nástin českých dialektů, problematika obecné češtiny, sociální dialekty, funkce jednotlivých variet češtiny
4. Norma, úzus, kodifikace; péče o spisovný jazyk; aktuální kodifikační příručky
5. Základní obrysy historickosrovnávací jazykovědy, strukturalistické jazykovědy a pragmatického obratu v jazykovědě

II. LITERÁRNÍ ČÁST

i. Teorie literatury

1. Literární věda, její problémy a disciplíny; historie a současnost oboru
2. Naratologie – pojmy a problémy, historie a současnost oboru
3. Versologie – pojmy a problémy, historie a současnost oboru
4. Genologie – pojmy a problémy, teorie románu
5. Figury a tropy, klasické a kognitivní pojetí metafor
6. Literární komunikace, sémiotika, modelový autor a modelový čtenář
7. Estetická funkce a mimoestetické funkce literatury, estetický účinek, smysl literárního díla
8. Literárněteoretické směry zaměřené na autora a autorský záměr; intencionální klam
9. Textocentrické směry v literární teorii; intertextualita
10. Recepčně orientované směry v literární teorii, teorie nedourčenosti a mezer
11. Literatura jako fikce a teorie fikčních světů
12. Literatura a gender, základní problémy feminismu; postmoderní myšlení v literární teorii

ii. Starší česká literatura

1. Staroslověnské písemnictví – se zaměřením na literární texty v užším slova smyslu: Životy a Proglas
2. Sředověká legendistika – charakteristika, základní typy a jejich představitelé, příklad filiací, vývoj
3. Sředověká lyrika: duchovní a světská – charakteristika, příklady, vztahy mezi tzv. duchovní a světskou tvorbou
4. Sředověká rytířská epika – charakteristika, příklady, zejména Alexandreida a Tristram a Izalda
5. Sředověká kronika – charakteristika, vývoj, příklady, zejména Kosmova kronika, Kronika t. ř. Dalimila, kronikářství doby Karlovy

6. Literatura doby husitské – proměny žánrového systému, příklady, zejména skladby Budyšínského rukopisu a srovnatelné texty literatury protihusitské
7. Literatura renesančního humanismu, doba tzv. raného, zobecněného humanismu a popularizovaného humanismu – základní žánry, jejich charakteristika a příklady textů, hlavní představitelé jednotlivých etap, zejména Všehrd, Hasištejnský, Blahoslav, D. Adam z Veleslavína, Campanus, Westonia, Lomnický z Budče
8. Baroko katolické a evangelické – základní žánry s příklady textů, dílo Michnovo, Bridelovo, Kadlinského, Balbínovo, barokní kancionál a homiletika, lyrika
alamodová; dílo Komenského

iii. Česká literatura 19. století

1. Pojetí národní literatury v dějinách české literatury a různé metodologické přístupy k literatuře 19. století od konce 19. století po současnost – pozitivistický, strukturalistický, marxistický a poststrukturalistický přístup; periodizace literatury 19. století a problematika literárních směrů – lineárně kauzální, teleologické a diskurzivní výkladové modely literatury
2. Osvícenská a obrozenská věda a Jungmannův program národní kultury – žánr jazykové obrany, teritoriální a jazykové pojetí národa, vlast a národ, idea slovanské vzájemnosti
3. Česká poezie první poloviny 19. století mezi klasicismem a romantismem – charakteristika klíčových osobností, žánrů, dobové poetiky a estetiky
4. Česká próza od konce 18. do poloviny 19. století mezi klasicismem, romantismem a biedermeierem – charakteristika klíčových osobností, žánrů, stylu a narativních postupů populárního čtiva knížek lidového čtení a esteticky náročné prózy
5. Česká poezie druhé poloviny 19. století mezi romantismem, realismem a parnasismem – generace tzv. májovců a ruchovců/lumírovců; dobové časopisy a almanachy; program a jeho naplnění; žánrová a stylová diferenciac
6. České divadlo a drama od konce 18. století po rok 1848 – osobnosti, instituce, žánry, dobová poetika a estetika; české drama a divadlo ve druhé polovině 19. století mezi romantismem, realismem a parnasismem – generace tzv. májovců a ruchovců/lumírovců; Prozatímní a Národní divadlo a jejich repertoár; žánrová a stylová diferenciac

7. Proměny české prózy ve druhé polovině 19. století mezi romantismem, parnasismem, realismem a naturalismem až po Českou modernu – generace tzv. májovců a ruchovců/lumírovců, žánrová a stylová diferenciac
8. Překlady z cizích literatur a jejich význam pro rozvoj české literatury v 19. století; Literární časopisy a almanachy 19. stol. a jejich význam pro rozvoj kritického myšlení o literatuře – osobnosti, programy, spory a polemiky v souvislosti s dobovými estetickými a poetologickými požadavky

iv. Česká literatura 1. poloviny 20. století

1. Česká poezie od 90. let 19. století do roku 1918 – období moderny a secese, nové umělecké směry (symbolismus, dekadence, impresionismus; novoklasicismus, vitalismus, civilismus ad.)
2. Česká próza od 90. let 19. století do roku 1918 – období moderny a secese, nové umělecké směry (symbolismus, dekadence, impresionismus; novoklasicismus, vitalismus, civilismus ad.)
3. České drama od 90. let 19. století do roku 1918 – období moderny a secese, nové umělecké směry (symbolismus, dekadence, impresionismus, novoklasicismus, vitalismus ad.)
4. První světová válka v literatuře – historický kontext, válečná tvorba autorů, expresionismus
5. Česká poezie meziválečného období – nástup avantgardy, poetismus, surrealismus, spirituální poezie ad.
6. Česká próza meziválečného období – nástup avantgardy, fantastika a sci-fi, imaginativní próza, baladická próza, legionářská próza, ruralistická próza, psychologická próza, próza sociálního realismu ad.
7. České drama meziválečného období – expresionistické drama, problémové drama, společenské drama, avantgardní divadlo ad.
8. Druhá světová válka v literatuře – historický kontext, válečná tvorba autorů, skupina 42
9. Literární časopisy a almanachy od 90. let 19. století do roku 1945 a jejich význam pro rozvoj kritického myšlení o literatuře – osobnosti, programy, spory a polemiky v souvislosti s dobovými estetickými a poetologickými požadavky
10. Literární kritika od 90. let 19. století do roku 1945 – osobnosti, typy kritiky a její ideové předpoklady

v. Česká literatura 2. pol. 20. století

1. Literatura období 1945–1960 – reakce na okupaci, válku, osvobození a únor 1948, vývoj v kultuře, literatuře a společnosti; hlavní pojmy, díla a autoři publikující v ČSR
2. Šedesátá léta 20. stol. – proměny a vývojové tendence v české literatuře a kultuře v 60. letech, jejich historické ukotvení a význam
3. Sedmdesátá a osmdesátá léta 20. stol. – charakteristika období a literatury tzv. normalizace; hlavní díla a autoři publikující v ČSSR, exilu a samizdatu, periodika a nakladatelství v ČSSR a v zahraničí
4. Devadesátá léta 20. stol. – charakteristika společenských a uměleckých změn, výklad pojmů a přehled teorií, výklad významných děl české literatury.
5. Od 1990 do současnosti – vývojové tendence v poezii a próze, nová nakladatelství a periodika, úkoly literární kritiky; reprezentující autoři
6. Divadlo a drama ve 2. pol. 20. století – vývoj a proměny, autoři a díla